

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

6. De Argumentis & tracttaione demonstratiui generis, in laude personæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

De argumentis, & tractatione demonstratiui generis, in laude personæ.

CAPVT VI.

Genus demonstratiuum magis debet esse huiusmodi, quam argumentatosum.

Argumenta in hoc genere plus habere debent speciei, & floris, quam pugnae calor. Cum enim, ut superius demonstratum est, honesta quæque, *in laude* argumentum cadant, non est anxie laborandum, quomodo probes auditoribus talia esse, cum iam omnium mentes satis consentiant, sed in eo cursus industria versari debet, ut quæ per se pulchra, graua, excelsa sunt, excitato quodam orationis flore vestita ponantur ob oculos.

Demonstratiui generis argumenta.

In quo plurimum valent definitiones conglobatæ; partium enumerationes, similitudines, adiuncta, effecta, contraria, sententiæ graues, sculptæ, eruditæ, historiæ insignes, & ex optimis quibusque auctoribus perita, cum insigni varietate doctrinæ, suppellex.

Demonstratiui generis forma.

Atque, cum res gestæ eius, qui laudatur, potissimum suggerant argumentorum copiam, ita sunt percurrenda, ut multis suauitatis condimentis, in ordine, transitionibus, figuris temperentur.

Quo in genere excellit Pliniana Charis, & acutum illud in singulis penè clausulis aures vellicans, tum sententiosum clara quadam maiestate collucens. Qualia sunt ista:

Ac sicut maris, cælique temperiem turbines, tempestatesque commendant, ita ad augendam pacis tuæ gratiam illum tumultum præcessisse crediderim.

Habet has vices conditio mortalium, ut aduersa ex secundis ex aduersis secunda nascantur: occultat vtrorumque semina Deus, & plerumque bonorum, malorumque causæ sub diuersa specie latent.

Animaduerte, ut excelsè ornatur hæc oratio, tum generosa similitudine, tum sententijs exquisitis. Quid? ubi de adoptione Traiani disserit, quam grauer, & disere illud infert: *Communicato enim imperio sollicitus tu, ille securior factus est. O nouum, atque inauditum iter! Non te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena utilitas, alienus timor principem facit.* Videtur licet, quod est amplissimum, consecutus inter homines, felicitas tamen erat quod reliquisti sub bono principe priuatus esse desisti.

Non vnus Neruæ iudicium illud, illa electio fuit. Nam qui vbique sunt homines, hoc idem votis exspectabant, ille tantum iure principis occupauit, primusque fecit, quod omnes facturi erant, nec Hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset, antequam fieret. At quo temperamento, Dij boni, potestatem tuam, fortunamque moderatus es? Imperator titulis, & imaginibus, & signis, ceterum modestia, labore, vigilantia dux, & legatus, cum iam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu antecires, *neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filij pietatem, filij obsequium assereres.*

Vides igitur artificium Oratoris, quod nudè dici potuisset ab historico, adoptatum fuisse Traianum à Nerua Imperatore, magno omnium consensu, pari adoptati principis in vtraque fortuna moderatione, hoc Plinius oratoria quadam magnificentia in summum attollit orationis decus, quod consequitur morata oratione, generosis acuminibus, iuuuibus, & appositè temperatis figuris. Iam eius in imperio modestiam vide.

Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum, *tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris.* Atque hoc magis incensum sumus, ut precaremur, ne quando tibi non eadem causâ lacrymarum, utque non vaquam frontem tuam abstergeres.

O te felicem, quod eum diceremus, non ope tuas, sed animum mirabamur.

Est enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri.

Item.

Horum vnum si præstitisset alius, illi iam dudum radiatum caput, & media inter Deos sedes auro staret, aut ebore, augustioribusque aris, & grandioribus victimis inuocaretur. Tu delubra non nisi ad oraturus intras. *Tibi maximum honor excubare pro templis & cæteris.*

Seis enim ubi vera principis, ubi sempiterna sit gloria, ubi sint honores, in quos nihil flammis, nihil senecturi, nihil successu oribus liceat. Areus enim, & statuas, aras etiam, templaque demolitur, & obscurat obliuio; negligit, carpitque posteritas: Contra contemptor ambitionis, & infinitæ potestatis domitor, à nullis magis laudatur, quam quibus maximè necesse est.

Hæc oratio, ut videre licet, generosis viuacibus, lectissimis præterea verbis, & figurarum

rum exornationibus collustratur, ex quo in tantam speciem affurgit.

Figura demonstrati-
ua.

Eius autem generis figuræ propriæ sunt, Antitheses. Isocola. Homœoptota, Homœoteleuta, Distributiones, Oxymora, sententiæ concinnæ, a curâ, vellicantes, numerosi, fluentesque periodorum exitus, ut cætera id genus, quæ efficiunt, ut alioqui communes hac varietate placeant. Nec immeritò dixit Plinius de suo Panegyrico:

Atque utinam ordo saltem, & transitus, & figuræ spectarentur. Nam inuenire præclarè, enunciare magnificè, interdum etiam barbari soleat: disponere aptè, figurare variè, nisi eruditus negatum est.

Ordo & dispositio in demonstrati-
ua genere
quanti sit
m. maati.

Quod verò ad ordinem & transitus attinet, non sine causâ video notatum à Plinio. Arbitror enim hanc vnam rem esse, è qua toti orationum plurimum afflari soleat lucia, gratia, iucunditatis.

Nihil tam infanrem prodit in his panegyricis oratorem, quam dispositio fluctuans, excursionis intempestiua, & transitus inconcinni. Quamobrem danda erit singularis opera, ut decenti membrorum congerie totum opus coalescat, ne quid laxius extuberans, ne quid proturbum, ne quid importunè adscitum, ut faciles aditus, ut digressus prudentes, ut ex vno in aliud commode transeat.

Demonstrati-
ua generis
dispositio &
collocatio
quanti sit.

Hanc autem exornatiua generis dispositionem, paucis tradidisse videtur M. Tullius in partitionibus.

Nam, (inquit) aut temporum seruantur gradus, aut generum distributiones, aut à minoribus ad maiora ascendimus, aut à maioribus ad minora delabimur, aut hæc inæquali varietate distinguimus, cum parua magnis, simplicia coniunctis, obscura dilucidis, lata tristibus, incredibilia probabilibus inteximus.

Primus or-
do nisi gra-
tis asperga-
tur, plerum-
que scibela-
re, & nimis
languidus.

Quinque hic collocationis modos animaduertit: Primus est cum gradus temporum seruantur, ut cum patria primum, & parentes recensentur, deinde educatio, studia, præceptores, mox adoleſcentia, iuuentus, maturitas, senectus, mors denique continuo orationis filo pertexuntur. Quem ordinem veteribus placuisse video. Nam Isocrates in Enagora Cypri Rege exornando hunc dicendi tenorem sequutus est: nec multum ab eo in Antonij vituperatione declinauit M. Tullius. Quin & Plinius in nobili panegyrico idem sermè iter aggressus est: nam Traiani laudationè ordine

quodam temporum pèragit, orsus ab adoptione, ad tertium eius Consulatum, in quo panegyrim pronuntiauit. Quicquid igitur moderatè interea, liberaliter, benignè, utiliter in publicum fecit, recenset, diducit, ornat, sæpè floridè, & ut ait Lipsius, penè Poetarum in morem.

Hæc series, ut liberè fatear, multum olet scholæ, & nisi gratijs aspergatur, acutisq; sententijs existimuletur, sedit, & languescit.

Secundus
plus habet
artu.

Secundus ordo est, cum generum distributiones sequitur, nulla temporum habita ratione: ut cum nostro arbitrio certa quædam capita, quasi statum totius orationis constituimus, per quæ vniuersæ laudationis ratio excurret: qui ordo plus habet ingenij, & prudentiæ: Et eundem usurpauit M. Tullius, cum Magnum suum exornaturus, quatuor res esse dixit in summo Imperatore inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, sollicitatem, & ad hæc quatuor genera, laudes omnes Pompeij reduxit.

Hi duo sunt collocationis modi præcipui: nam cæteri, qui afferuntur, possunt in eisdem incurere.

Tertius.

Tertius igitur est, cum minora quæque decerpimus, à quibus sensim ascendimus ad maiora, ut si Achillem laudaturus, à tyrocinio sub Chirone incipias, & eius pueriles lusus, ac venationes laudibus prosequaris; mox nullis temporum gradibus seruatis, statim ab hoc Iulio, animos auditorum ad egregia herois facta traducas, eumque in bello Troiano fulminantem depingas.

Quartus.

Quartus ordo prorsus contrarius est, cum commemoratis egregijs alicuius viri virtutibus, minutias etiam, & facta leuiora recensemus: Quod Damis præstitisse perhibetur in suo Apollonio. Nã, cū reprehenderetur, quod carellos imitatus, qui cœnantibus dominis micæ de mensa colligunt; ita ille minuta quæque Apollonij operi inscripsisset suo: Respondit, de mensis Deorum analècta quoque sedulo esse colligenda: τὸ μὲν δὲ τὰ πικροῦτα δ' ἀμεροῦτα, ἀπολλοῦ δαί.

Philost. l. xi.
cap. 4.

Damida
argutum
responsum.

Quintus
modus phi-
lologorum
varius &
suauis.

Quintus modus, in quo inæquali varietate res miscentur, maxime conuenit philologis, qui admirationem, & alios affectus ex inopinatis casibus aucupantur.

Heliod. avs
in Aethio-
picis.

Et hunc confectatus est Heliodorus in Aethiopicis: nullo enim temporum, aut rerum ordine seruato, statim incipit à medio, & le-

M in m: 31. Ctozem

dotem in tragicam quandam solitudinem inducit, ignorantia tristis suspensam, quoniam ea, quae narrantur, sint eruptura: Mox per episodica personas inducit, quae praeteritarum rerum quidpiam narrent, quod antea fuerat delibatum: novarum interim narrationum obscura quaedam semina spargit, quae suo tempore prodeant in lucem.

Quinto demum, & septimo libro, post longissimam sustentationem, intelligentiam eorum, quae in primo libro scripserat, perficit: dum à septimo ad extremum pergens, omnia inter se quam aptissime connexa, non secus ac ædificium varia contiguatione luculentè compactum ostendit.

Sextum à recentioribus nonnullis excogitatum video, qui laudationes suas, & res, quae laudantur, sæpe in pyramides, hortos, fontes, coronas, & cætera id genus à *ἄλλοις* *ῥητοῖς* efformant; quod si commode fiat, speciem habet ingenij: sin contrà, in cacozeliam, frigus, & incipit non tardè incidit.

De laude personæ, in specie.

CAPVT VII.

Vide Cicero de orat. sect. 46. IN laude personæ quinque sunt notanda, natura, fortuna, seu conditio, institutio, actiones, circumstantiæ.

Natura comprehendit corpus, & animum. In animo virtutes, & scientiæ commendantur.

In corpore laudantur pulchritudo, robur, agilitas, sanitas: Ingens enim bonum est mens sana in corpore sano; quamquam sanus est (vt dixit Seneca) virtuti in lectulo locus. Veruntamen felix censetur à Thalete, *τὸ ἰσῶμα ὕγιον, τὴν δὲ ψυχὴν εὐπρόσθετον.*

Fortunas, opes, natalium splendorem, diuitias, honores, affines, amicos, clientelam continent, & cætera, quae cum imperio coniuncta sunt, aut priuata.

Institutio fidem facit naturæ, eamque illustrat.

Actiones naturam hominis perficiunt, & institutionem.

Circumstantiæ rem ornant, & per totum laudationis corpus variè distribuuntur.

Vniuersæ autem laudationis necessitas, utilitas, & delectatio scopus esse debet.

Sed vt res fiat clarior, & plenior, prælibabo illustria quædam argumenta, & exempla, ad quorum imitationem, insignium virorum laudationes effingi possint.

Exemplum laudationis mixtæ.

ELEGANS est laudis genus, & initijs accommodatissimum, cum multa simul mixta commendantur per antisagogen.

Tale est illud Plinij in Traiano.

Enituit aliquis in bello, sed obtulit in pace; alium toga, sed non arma honestarunt; & uerentiam ille terrore, alius amorem humanitate captauit; ille quæsitam domi gloriam in publico, hic in publico domi partam perdidit. Postremo, nemo adhuc extitit, cuius virtutes nullo vitiorum confinio læderentur.

At Principi nostro quanta concordia, quantusque contentus omnium laudum, omnisque gloriæ contigit, vt nihil seueritati eius hilaritate, nihil grauitati simplicitate, nihil maiestati humanitate detraheretur. Iam si mitas, iam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc ætatis inflexa maturitas, nec sine quodam munere Deum festinatis senectutis insignibus, ad augendam maiestatem ornata cæsaries, nonne longè, lateque principem ostendant?

Huc accedat laus Origenis eximia apud Vincennum Lirinensem. Si vita facit auctoritatem, magna illi industria, magna pudicitia, patientia, tolerantia. Si genus vel eruditio, quid eo nobilius? qui primum in ea domo natus est, quæ est illustrata martyri? Deinde pro Christo non solum patre, sed omni facultate priuatus, tantum inter sanctæ paupertatis profecit angustias, vt pro nomine Dominicæ confessionis sapius, vt ferunt, affligeretur. Neque verò hæc in illo sola erant, quæ cuncta postea tentationi forent, sed tanta etiam vis ingenij, tam profundi, tam acris, tam elegantis, vt omnes penè multum longeque saperarit, tanta doctrinæ ac totius eruditionis magnificentia, vt pauca forent diuinæ, penè fortasse nulla humanæ Philosophiæ, quæ non penitus allequeretur. Cuius scientiæ cum Græca cederent, & Hebræa quoque elaborata sunt. Eloquentiam verò quid memorem? cuius fuit tam amena, tam læta, tam dulcis oratio, vt mihi ex ore ipsius non tam verba, quam mella quædam fluxisse videantur? Quæ non ille persuasui difficilia disputandi viribus elincauit, &c. Et pauld post. Iam vero quan-

Laudatio mixta initijs accommodata. Dignum imitatore] hoc exemplum.